

Дискусии

КОСОВО В ПОЛИТИКАТА НА ЕВРОПА, САЩ И РУСИЯ*

Доц. д-р Йордан Величков

Още през 1937 г. ученият Васа Чубрилович, по-късно председател на Сръбската академия на науките, в доклад до премиера на Кралска Югославия очертава надвисналата опасност от манипулиран демографски взрив на албанците в Косово. Той прогнозира, че ако до 15–20 години не се овладее този взрив, Косово ще бъде безвъзвратно загубено за сърбите. В доклада си В. Чубрилович предлага и конкретни мерки не само за ограничаване прираста на албанците, но и за ликвидиране на албанския етнически елемент в Кралска Югославия. Три десетилетия по-късно съветникът на Йосип Броз Тито – Лео Матес, и професорът от Колумбийския университет в САЩ Богдан Радица,

---

* Макар и малка по обем, статията на доц. д-р Йордан Величков насочва вниманието на читателите на сп. „Международна политика“ към най-парещата балканска и европейска болка: настоящето и още повече – бъдещето – на сръбската област Косово и Метохия. Макар и само мимоходом, са споменати и някои дилеми, пред които вече са изправени прилежащи страни – специално Македония.

Отчитаме актуалността на текста и ангажираната позиция на неговия автор, но сме убедени, че проблемът заслужава вниманието и на други специалисти, поради което отваряме страниците на списанието за откровена, честна и принципна позиция.

Редакционната колегия очаква вашите мнения, оценки, препоръки. А защо не и предложения до компетентните български институции? – *Доц. д-р Стоян Барakov, отговорен секретар на сп. „Международна политика“.*

в различни изследвания определят раждаемостта на албанците като най-сериозна заплаха за Югославската федерация.

През 1973 г. Държавният департамент на САЩ назначава работна група от 80 специалисти, която да проучи състоянието на СФРЮ. В доклада от 120 страници се подчертава, че глобалните интереси на САЩ налагат федерацията да запази целостта си, тъй като разпадането ѝ би нарушило баланса на силите в полза на Варшавския договор. Отбелязва се, че национализмът и демографският взрив на албанците са най-голямата реална заплаха за целостта на Югославия. Тези препоръки в доклада се приемат от всички американски правителства, поради което САЩ бяха последната велика сила, признала разпадането на Югославия, след като то стана свършен факт.

Смяната на политическата система в Югославия, довела и до смяната на формата на държавно управление, осуетява прилагането на идеите на Васо Чубрилович. Обособяването на Косово в автономна област като резултат от стремежа на правителството на Тито да отслаби влиянието на сърбите във федерацията, създава възможност не само да продължи, но и да се активизира процесът на бурно нарастване на броя на албанците в Югославия.

Ако рязко нарасналата раждаемост при югославските албанци през 20-те и 30-те години на ХХ век е резултат на възбуденото чувство за национално самосъхранение при жестокия денационализаторски режим на Кралска Югославия, то след Втората световна война демографският бум е мотивиран от стремежа за равноправно място и сравнително независим статут в следвоенна Югославия. Този бум обаче е не само спонтанна реакция на албанското население. Той активно е поощряван от албанските националистически среди с очевидното намерение за албанизирание на някои райони и изтикваване на неалбанското население.

Официалната статистика от преброяванията на населението в Югославия показва изумително висока и устойчива раждаемост, която десетилетия поставя албанския етнос не само на първо място в Европа, но и в света. За около две десетилетия, тоест за 18-20 години, албанците в Югославия се удвояват. Така

например ако през 1945 г. те са само 450 хиляди, през 1961 г. са 960 хиляди, през 1971 г. – 1 милион и 300 хиляди, през 1981 г. – над 2 милиона, а през 1991 г. са повече от 3 милиона. Девизът „Не е истински албанец този, който няма поне седем деца“ се налага като национална повеля и задължителна норма в обичайното право на всяко албанско семейство без разлика на социален статус, образование или религия. По този начин раждаемостта придобива форма на постоянна демографска агресия.

За разлика от Косово, за което претенции имат и двата етноса – и сърбите, и албанците, в Република Македония демографската агресия е очевиден факт. За 5–6 десетилетия броят на македонските албанци нараства от 60–70 хиляди на повече от 600 хиляди. Редица населени места и райони, в които в миналото не е имало нито един албанец, днес – след добре организирана миграция и поощрена раждаемост – са почти напълно албанизирани. Очевидно опитът от Косово се прилага успешно и в Република Македония.

Разбира се, право на всеки народ е да се възпроизвежда свободно. Когато обаче един демографски процес е умело подклаждан и преднамерено подтиква към демографска агресия на чужди земи, последиците могат да бъдат не само непредсказуемо опасни, но и катастрофални.

Косовският проблем както в миналото, така и днес е един от най-сложните и трудни проблеми в Югоизточна Европа през последното десетилетие. Вкарването без тяхно съгласие след Първата световна война в една чужда в езиково, културно и за по-голямата част от албанците и в религиозно отношение държава, налага и техния специален начин за етническо самосъхранение. Наред с традиционната съпротива чрез организиране на спонтанни бунтове срещу асимилаторската и денационализаторска политика на господстващия етнос – сърбите, албанците отговарят със значително нарастване на раждаемостта.

Нарастващата острота на албанския проблем е факт, който не буди съмнение. Въпросът, който смущава международната общественост, е защо трябваше да се чака усложняването му защо той не беше поставен за решаване в момента на разпадането на Югославия, тоест, когато се отделяха републиките

Хърватия, Словения, Македония? Очевидно заинтересовани сили имаха интерес разрешаването на Косовския проблем да бъде отложено за неопределено време, създавайки по този начин едно постоянно напрежение в региона. Когато Белград беше ангажиран с откъсването на Словения, Босна и Хърватия, тези сили заставиха косовските албанци да не поставят въпроса за тяхното откъсване от Югославия.

Крайно изострените отношения между Сърбия и Косово, както и очевидната нетърпимост между двата етноса и особено силната нагласа на косовските албанци за независимост, заставиха международната общност да търси решаване на този въпрос. Съществуващият статут на Косово – формално в границите на Сърбия, а реално един независим район – е силно смуцаващ и тревожен факт. Впрочем, още през 1999 г. Съветът за сигурност на ООН прие Резолюция 1244, която прекрати властта на Сърбия над Косово, като запази на Белград само формално суверенитета над сепаратистката провинция. От този статут се възползват най-вече престъпни сили, които все повече утвърждават Косово като център на контрабандата и на разпространението на наркотици в Югоизточна Европа.

Особено заинтересован от решаването на проблема с Косово е Европейският съюз, който си дава ясна сметка, че ако в близко време не се намери сполучливо и приемливо решение, в областта ще се наложат хаосът и насилието. Поради това Брюксел подкрепя плана на посредника на ООН Марти Ахтисаари за статута на Косово, разработван повече от една година. Планът предвижда Косово да стане по-висша форма на международен протекторат с някои важни елементи на държавност като право да има собствена конституция, знаме, химн, армия и дори право на членство в международни организации. Предвидена е и широка автономия за сръбското население, което е по-малко от 5%.

Приемането на плана на Ахтисаари трябва не само да тушира един остър етнически проблем, готов всеки момент да прерасне в тежък кръвопролитен сблъсък, но и да спаси европейския континент от въоръжено огнище, което за дълго време би представлявало дестабилизиращ фактор в югоизточната му част. С този план Европейският съюз за първи път активно

се ангажира с разрешаването на един важен регионален проблем. Неговото отхвърляне, както и ненамирането на изход от косовската криза, ще се отрази неблагоприятно върху международния авторитет на тази организация. Липсата на единна европейска позиция по войната в Ирак, по разширяването на американското военно присъствие в Европа и по енергийните проблеми показва, че във външната си политика Брюксел повече прилича на някаква коалиция с неясен статут, а не на сериозен и единен военнополитически и икономически съюз.

Обяснимо и основателно е усилието на Европейския съюз да се ангажира и да търси решаване на проблема с Косово. Макар и не съвсем официално Съединените щати отиват още по-далече в предлагане на идеи за преодоляване на косовската криза. Много американски политици и експерти смятат, че въпросът се нуждае от радикално решение, което включва и независимо Косово, като сръбското население и територията, населена със сърби, се присъединят към Сърбия.

Опитът на Европейския съюз да разреши проблема с Косово съвпада с усилията на други европейски страни в различна степен да се ангажират с благоприятното разрешаване на този проблем. Част от тези усилия е проведената в края на февруари тази година среща на председателите на външните комисии на всичките 27 парламента на страните членки на Европейския съюз, в която вземат участие и близките до района страни като Албания, Македония, Хърватия, Турция, Черна гора и Сърбия. Целта на срещата е със съвместни усилия да се търси решаване на въпроса за бъдещото на Косово. Както можеше да се очаква, на срещата сред участниците в обсъжданията се очертават различни гледни точки. Ако европейските страни имат обща визия за съвместни действия по други кризисни проблеми като блискоизточния мирен процес или иранската ядрена програма, то по Косово някои от тях съществено се различават. Румъния и Кипър например се опасяват, че предоставянето на независимост на Косово ще създаде прецедент с последствия и за други страни, включително и за самите тях. Такива опасения изразява и председателят на Комисията по външна политика на Словашкия парламент, имайки предвид многобройното унгарско

малцинство в Словакия. „Това е твърде опасна ситуация. Европейският съюз трябва ясно да каже, че това е един изолиран случай, който няма да бъде модел за разрешаване и на други подобни спорове“, настоява словашкият парламентарист.¹

Отчитайки различията в позициите, шефът на Външната комисия на германския Бундестаг Рупрехт Поленц подчертава стремежа на Германия към обща позиция и предупреждава, че „всеки един трябва да бъде наясно, че статутът на Косово не може да бъде отлаган неопределено в бъдещето“.²

Позицията на австрийския пратеник в ООН Алберт Рохан е още по-категорична. Според него планът на Ахтисаари няма никаква реална алтернатива и удължаването на това нетърпимо положение ще доведе до дестабилизация на целия регион.³

Твърде интересна и противоречива е позицията на Русия. Москва се опасява, че независимостта на Косово ще създаде прецедент и ще поощри сепаратизма в Чечения. В същото време Русия поощрява тенденциите за обособяване на автономните републики Абхазия и Южна Осетия от Грузия. В случая с Косово Москва не се води от славянофилски или едноверски симпатии, а от строго национални и геополитически сметки.

Ако въпреки усилията на международната общност не се намери приемливо решение на косовския проблем, тоест двете страни – Белград и Прищина, не приемат плана на Ахтисаари и решението на Съвета за сигурност на ООН, то най-очакваният ход е обявяване на независимост от страна на косовските албанци. Такъв ход не само би предизвикал остра реакция на сръбската страна и на сръбското население в провинцията, но би разделил още повече както международната общност, така и европейските страни. Най-вероятно е САЩ и някои ислямски държави да признаят косовската независимост, докато мнозинството европейски държави биха се въздържали от това. Това развитие неминуемо ще предизвика и една крайно нежелана, но логична европейска криза.

¹ Вестник „Монитор“, 1 март 2007 г., цитат по радио “Deutsche Welle”.

² Пак там.

³ Der Standard, 14.03.2007.

Очевидно Европа е изправена пред сериозно предизвикателство. От разума на сърбите и търпението на албанците зависи бъдещото развитие на събитията в Косово. Колкото и да е неприятна истината, Белград трябва да разбере, че Косово, макар и тясно свързан регион със сръбската история, е безвъзвратно загубен за Сърбия. Днес или след няколко години Косово не само фактически, но и юридически ще получи статут на независима държава. Единствената възможност за косовските сърби е да запазят част от сръбските райони в провинцията, като спрат процеса на изселване.

Ако Белград се беше вслушал в съветите на редица сръбски и черногорски специалисти и приемеше разделянето на Косово при разумни дялове за двата етноса, за което готовност имаха и албанските националисти, то днес Сърбия нямаше да бъде изправена пред вероятността да загуби цялата област. Максимализмът, неконтролираният национализъм и несъобразяването с реалностите в политиката почти винаги нанасят тежки и непоправими загуби.⁴

За съжаление сръбската позиция към Косово и до днес не се е променила. Очевидно все още два фактора ограничават Белград за един по-разумен прагматичен и реалистичен подход към проблема. Първият фактор е неизживеният все още дълбоко вкоренен национализъм, а вторият е стремежът на политическите сили и личности в Белград да си прехвърлят отговорността за решаването на проблема, тоест за евентуалната загуба на Косово. Наред с реалността на проблема, Белград трябва да разбере, че по-бързото освобождаване от Косово не само ще тушира избухването на една остра и с очаквани тежки последици криза, но, което е още по-важно, независимо Косово ще може да спре инвазията на албанския етнос в останалите сръбски райони.

Груба грешка ще бъде, ако международната общност и Европейският съюз решат, че с независимостта на Косово ще бъдат решени етническите проблеми на Западните Балкани и Югоизточна Европа ще стане район на стабилност и сигурност. Трябва да се има предвид, че подобни на косовския проблем процеси

---

⁴ Вестник „Труд“, 21 август 2001 г. „Доброто решение е една нова държава“.

назряват в Македония, Южна Сърбия и Черна гора. Демографският прираст в тези райони не е по-малък от този на Косово.

Това означава, че наред с Косово се очертава появата на един не по-малко мащабен и не по-малко остър и с очертаващи се тежки последици проблем – албанският. Неговото окончателно решаване на Балканите може да се търси само тогава, когато албанците, поне от бивша Югославия, бъдат включени в една държава. Колкото и да звучи радикално, а за някои дори нереалистично, решаването на този въпрос просто няма алтернатива. Несъмнено реализацията на тази идея не само ще изисква време, но и изключителни усилия и решителност, за което международната общност няма готовност. И по този въпрос в Съединените щати има научни и политически среди, които от години поддържат тезата за подобно разрешаване на албанския проблем.

Противниците на тази теза, както и на обединението на всички албанци на Балканите в една държава, плашат с идеята за Велика Албания. Макар че все още тази идея не е актуална, а и самата Албания и албанското правителство са резервиращи към нея, тя по-скоро е един мит, отколкото реална заплаха за балканските страни. Зад този мит стоят или хора, които не познават реалната обстановка, историческите корени и международнационалните тенденции в региона, или пък има заинтересовани среди, които желаят да поддържат огъня на конфликта още десетки години и да черпят дивиденди от него.

Така наречената Велика Албания би обхванала териториите на Албания – 28 хил. кв. км, на Косово – 10 хил. кв. км., и от Македония – 5–6 хил. кв. км. (тоест албанизираните вече райони) или общо около 43 хил. кв. км. За каква „велика“ албанска държава може да става дума, след като тя ще бъде от 2,5 до 3,5 пъти по-малка от своите съседни? Нима подобна Албания може да ги застраши?

Реалната заплаха срещу тези страни може да бъде преодоляна само ако албанците от бивша Югославия бъдат обособени в една държава, тоест втора албанска държава, или бъдат обединени с Албания. Трябва да се подчертае, че това е един от най-приемливите начини за опазване на бурния албански демографски прираст. В противен случай той още години ще

остане източник на напрежение и въоръжени сблъсъци. Войнстваният албански национализъм може да бъде овладян само в рамките на две или една албанска държава, в която самите подстрекатели на демографския взрив ще бъдат принудени да го тушират, а основанието да се създават многодетни семейства, за да се завладеят чужди територии, ще отпадне.

Всякакви идеи за многоетнически модели в Косово, Македония и други райони на бивша Югославия, населени с албанци, са просто нереални и реализирането им е невъзможно. Те са категорично опровергани от досегашното съвместно съществуване между албанското и неалбанското население. Двата етноса с различна култура, манталитет, народопсихология, обичаи и традиции трудно съжителстват в рамките на една държава. Единият постепенно надделява като асимилира и изтласква, насилствено денационализира или избива другия. Уроците от Втората световна война са убедителен пример как международната вражда довежда до взаимното избиване на един милион и сто хиляди души в Югославия.

Ако се запази темпът на раждаемост (а засега няма никакви признаци, че той може да бъде ограничен в близко време), целият албански етнос на Балканите, който допреди 60 години е само малко повече от 1 милион, а днес е над 7 милиона, след половин столетие ще бъде не по-малко от 40 милиона. Тогава не само Косово и Метохия, Санджак и Македония, но и целият Балкански полуостров ще им стане тесен. Дано тази реално очертаваща се заплаха проумеят тези, които днес търсят решение на косовския проблем.